مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

ف، هیرمند ۲۰۲۵/۱۱/۲۳

نکاتی از کنفرانس "فلسفه در زمان جنگ"

یادداشت نگارنده: این گزارش گونه – بهتر است بنویسم این "نگاه"- به کنفرانس مهم در سوربون پاریس توسط این قلم نبشته و تهیه شده است که اصلاً اهل حوزۀ فلسفه نمی باشد، به این جهت لطفاً دیدگاه و زبان آفاقی و غیر تخصصی فلسفه در شیوۀ کارش را طبیعی وعادی تلقی نمایند.

فلسفه آنچه که در باره اش ثبت کرده اند؛ اندیشیدن و شرح جهان، هستی و پدیده های آن است، شرح با کیفیت یک شناخت، یک تشخیص، یک دریافت، جست و جوی یک مفهوم و حتی به نحوی یک استنباط . گرچه موضوع اساسی فلسفه را بحث روح و ماده و قسماً هستی شناسی " ontologie" و پدیدآمدن جهان و هستی میدانند، اما دامنۀ محتوایی یا موضوعی فلسفه چنان فراخ است که می توان آنرا بستر بحث تمام حوزه ها نامید و یا حتی در آن مباحث فرا علمی با دیدگاه های آفاقی عقلانی را پذیرفت. بدین معنی که فلسفه بعضاً محدوده ها و ضوابط علمی را نیز در می نوردد و گاهی با عقلانیت خاص خودش آنرا زیر سوال قرار میدهد، فلسفه شرط رعایت ضابطه های علمی را بعضاً در نظر نمی گیرد تا مباحث عقلانی از درخشش نگرش های آفاقی محروم نه ماند و همین است که راه را برای درستی و تکامل علوم باز میکند فلسفه بعضاً با طرح پرسش هایش علوم را دعوت میکند تا از خودشان بازنگری کنند. فلسفه عملیۀ خردورزی است با ابزار خرد، عقلانیت و استدلال که فضای بحث و گفتمان و در نهایت نقد معرفت را فراهم می سازد.

...و جنگ عمل یا مبارزۀ مسلحانه است که میان دو گروه اعم از دو گروه داخلی و یا دو گروه داخلی و خارجی ویا چند گروه بین المللی به منظور کسب اهداف سیاسی، اقتصادی و ایدیولوژیک به عمل می آید، بالاخره یک عمل سیاسی است و آن طور که می گویند " جنگ ادامۀ سیاست است به یک صورت دیگر.."

به این جهت "فلسفه" و "جنگ" به این گونه پیوند می خورند که جنگ به حیث یک پدیدۀ سیاسی جامعۀ انسانی در زیر ذره بین فلسفه قرار می گیرد، یعنی در میز بحث فلسفه گذاشته می شود با این پرسش ها :

این جنگ که رخ داده است، می تواند چه آسیب های به عقلانیت و خرد انسانی وارد کند، چطور می توان خرد وعقلانیت و گفتمان انسانی را در دوران جنگ از آسیب های جنگی محافظت نمود و حضور و تداوم آنرا فراهم ساخت و در گفتمان ها عواقب ناگوار جنگ را بر قلمرو معنویت و عقلانیت انسان ها بر شمرد و حفاظت و مصئونیت عقلانیت و گفتمان انسانی را زنده، مستدام و فعال نگه داشت. با اهداف خاصی که فلسفه برای خرد و گفتمان تعیین میکند. به گفتۀ کانت «فلسفه آزاد شدن از انقیاد ترس افادۀ افکار و زمینۀ امکان گفت و گو با ابزار استدلال و گفتمان مدلل است...»

در دوران جنگ فلسفه می تواند با طرح پرسش های پدیدۀ جنگ یا جنگ های زمانش را زیر سوال قرار بدهد؛ چرا جنگ...؟؟ و چرا این جنگ با این خصوصیت و ماهیتش...؟؟ آیا جنگ همیشه و باز در زمان وقوع جنگ معین و مشخصی جز خصلت واقعی جامعۀ زمانش است...؟؟ و فلسفه با عنوان کردن همین پرسش ها هم جنگ را با افشای ماهیتش مورد تحقیق قرار میدهد و نیز با همین پرسشگری عقلانی و مستدل حضور و وجودش را اعلام و بازتاب میدهد، روشی که

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

سیمون وی و سیمون دوبووار در جر یان جنگ جهانی دوم به کار بردند، همین است که این دو بانو را با دو خانم دیگر مدافعان فلسفه در دوران جنگ می نامند.

یا گاهی چنین فهمیده می شود که جنگ در اندیشه و افکار فلاسفه چه پدیده ای بوده است؛ امانول کانت با اینکه جنگ را نمی پسندید اما به هر صورت توصیه میکند که صلح دائمی ممکن نیست اما می توان به آن خیلی نزدیک شد. هگل با آنکه صریحاً از جنگ حمایت نمی کند اما از خصلت "متمدن کنندۀ" جنگ توصیف می نماید.

درک و نظر فیلسوف فرانسوی – که نظرات شاعرانۀ او شهرت زیادی یافت - ژوزف دو مستره Joseph de Maistre (1753- 1821) است نظرات او گاهگاهی امروزه هم مورد توجه قرار میگیرد :« وقتی روح انسان نیروی خود را در اثر رفاه و بی ایمانی و گناه – که عوارض افراط در مدنیت است – از دست بدهد، تنها با ریختن خون می تواند نیروی دو باره به دست آورد، ثمرات حقیقی سرشت انسانی، هنر ها، علوم، فعالیت های شگفت انگیز، معانی بلند و فضیلت های مردانه، به خصوص در شرایط جنگ متبارز می شوند، انگار خون کود نهالی است که نبوغ نام دارد و این نبوغ در جنگ آفریده می شود از آن خونی که جنگ می ریزاند. ارزش بی حد و حصری که به نظامیان "گرداننده گان جنگ" داده می شود به ما تلقین میگردد که جنگ در ذات خود یک امر ملکوتی است قانون خلقت است...»

"نیچه" بی چون وچرا هواخواه جنگ است او در جا های زیادی از جنگ تحسین نموده است : « صلح را مانند ابزاری برای جنگ های جدید دوست داشته باشید و مدت های کوتاه را برای صلح برگزین اید، انگیزۀ خوب، جنگ را مشروع می گرداند ولی من (نیچه) معتقدم جنگ خوب، انگیزه را مشروع میگرداند، جنگ باید بی رحمانه و عاری از دلسوزی باشد جنگ ها و تهور بسیار بیشتر از انسان گرایی منشأ تحولات بزرگ بوده است...» نگاه نیچه به جنگ انسان را به تعجب واه میدارد.

این بود پژوهش و ارزیابی نگارندۀ این سطوراز فلسفه و جنگ که در جملۀ مدعوین در کنفرانس حضور داشت اینک نگاهی به کنفرانس مربوط انداخته می شود: و "تیاتر ریشیلیو" پوهنتون سوربون پاریس فرانسه در 8 نوامبر 2025 محل برگزاری کنفرانس جالب علمی بود که به همت انجمن فرهنگی افغان ها بنام "آرمان" و انجمن حوزۀ فلسفۀ فرانسوی "اوپیوم Opium" تدارک دیده شده بود، این گردهمایی به مناسبت یادآوری از روز جهانی فلسفه زیر سرنامۀ «فلسفه در زمان جنگ la philosophie en temps de guerre» دایر گردید، سخنرانان این کنفرانس که همه از دانشگاهیان فرانسه، انگلستان، آلمان و افغانستان، از اندیشورزان در حوزۀ فلسفه بودند، مطالب ارزشمند علمی و پر محتوی را برای شرکت کنندگان تهیه دیده و ارائه نمودند.

موقعیت و نقش فلسفه در زمان جنگ – به عنوان یک حوزۀ خیلی تیوریک و نظری - چه خواهد بود...؟؟ برای چنین پرسشی پاسخ های روشن و مؤجه در این کنفرانس مطرح و پاسخ های روشن و مشخصی برای آن دریافت گردید

در آغاز"فرید شبان پور" فعال افغان نمایندۀ انجمن آرمان و "انیس زمان" اهل الجزایر محصل رشتۀ فلسفه گردانندگی کنفرانس را برعهده گرفتند، فرید قطعه شعری دری را قرائت و سپس انیس به زبان فرانسوی نکته های فلسفی را متذکر شد که "فراتنس فانون" در اثر معروفش زیر عنوان "پوست سیاه نقاب های سپید" تألیف کرده بود وگمراهی دانشورزان جهان سومی را در پیروی شکلی، سطحی ازرنگ جوامع پیشرفته انگشت می گذاشت، در حوزۀ فلسفه نیز ازفانون یاد کرد که به صورتی از رؤش مقلدانۀ اندیشورزان نامبرده نقد به عمل می آورد.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

سپس از داکتر نجیب الله جانباز استاد و حقوقدان برازندۀ افغان مقیم فرانسه دعوت به عمل آمد تا به حیث اولین سخنران کنفرانس بیانیه اش راایراد کند داکتر جانباز کنفرانسش را به زبان فرانسوی به بیان گرفت و گفت:" ما در دو قدمی یک عابدۀ مهمی بنام پانتیون panthéon قرار داریم، در آنجا مردان بزرگ علم و هنر و فلسفه خوابیده اند مردان بزرگی مانند ویکتور هوگوآفرینندۀ اثر جاودان "بینوایان"، رابرت بدینتر Bedinter Robert وزیر سابق عدلیۀ فرانسه و عضو شورای قانون اساسی این کشور که مبارزاتش را به خاطر حذف و منع مجازات اعدام به طور پیگیر ادامه داده بود – بنده افتخار شاگردی شان را دارم- از ژان فرانسوه دنیپو، وزیر سابق خارجۀ فرانسه، اکادمیسن، شاعر و دوست مردم افغانستان و از رابرت شوومن Robert schuman که به حیث اندیشمند اروپا نکات اساسی را به جای جنگ و بدیل آن پیشنهاد نموده بود" مانند دیالوگ به جای تهدید، انگاشتن جانب مقابل به صفت همکار و نه دشمن، صلح به عوض انتقام، همکاری به جای خود بزرگ بینی، همبستگی به جای یکه تازی، وحدت به جای پراگندگی و... و یوسف شاهین سینماگر مصری هم در مورد بحران شرق میانه در توصیه ای به دیالوگ و گفتمان نوشته بود که "جانب مقابل را دوست بدارید و تفاوت ها را حرمت بگذارید"

در نهایت از میان اندیشمندان بزرگ اروپایی و فرانسوی از بانو"سیمون وی" یاد کرد که یکی از فعالان مهم فلسفه در دوران جنگ جهانی دوم بود سیمون وی که وحشت و بربریت هولوکاست را به چشم سر دیده و در زمان فاجعۀ هیروشیما می زیست، اندیشیدن انسانی را در سیر کردن شکم گرسنگان پیوند میزد و در زمان جنگ فلسفه را مؤظف به خردورزی به انسان و انسانیت معطوف می دانست.

پس از داکتر جانباز "آنا لوگواردمیگوویز" به زبان فرانسوی مطالب مهمی در بارۀ نیاز به فلسفه در جوامع و نیز معرفی انجمن اوپیوم سخنرانی مبسوطی ارائه نمود.

خانم رازقه ادنان فیلسوف و جامعه شناس الجزایری به زبان فرانسوی سخنرانی علمی اش را زیر عنوان "تفکر متفکران جوامع اسلامی و وضعیت فلسفه ...." به عمل آورد، سخنرانی خانم ادنان یکی از سخنرانی های مهم پژوهشی علمی این کنفرانس بود که شیوۀ اندیشیدن در چهار مذهب اسلامی " حنفی، مالکی، شافعی و حنبلی" را به مقایسه گرفته بود ؛ که چهار مذهب در نحوۀ نگاه خویش به رویداد های بشری و دنیوی اصول متنوعی را در نظر میگیرند، به جز مذهب حناف (مذهب حنفی امام ابوحنیفۀ رح که با نام امام اعظم رح نیز شناخته می شود) منابع دریافت احکام را به ترتیب قرآن مجید، احادیث پیغمبر اکرم ص و فیصلۀ اجماع در نظر میگیرند. سه مذهب دیگر تصمیم اجماع – به حیث ایدۀ آدم ها را در تصامیم نمی پذیرند، حتی بعضاً در تفسیر قرآن مجید، که توسط انسان صورت می پذیرد، نگاه خوشی نه دارند، آنها بیشتر به احکام قران مجید، احادیث پیغمبر اکرم ص و رویه ها و روایات صحابی صدر اسلام استناد می نمایند. در نهایت خانم استاد ادنان نتیجه میگیرد که در اندیشیدن مذاهب مذکور- به جز قسماً مذهب حنفی - فلسفه موقعیت بسیار برجسته ای نه خواهد داشت.

سپیده بی رشک ایرانی الاصل دارای دکتورا در رشتۀ فلسفه از پوهنتون فلسفۀ برلین کنفرانسش به زبان فارسی ایراد نمود عنوان کنفرانس موصوف" محبت در تناقض با متافزیک رنج آور و نگاهی هستی شناسانه در بارۀ جنگ" گزیده شده بود ، این سخنرانی بحث وسیع فلسفی در باب عشق، انسان گرایی و تفکر متافزیکی و شرح پدید آمدن جنگ را شامل می شد همچنان رابطۀ عشق و جنگ را زیر بحث قرارمی داد که چگونه فقدان عشق و تقلیل حس انسان گرایی مسبب پدید آمدن جنگ میگردد صحبت خانم بی رشک مورد توجه زیاد حاضران قرار گرفت.

آزاده کیان استاد جامعه شناسی، مدیر دیپارتمنت علوم اجتماعی و CEDREF پوهنتون پاریس، کنفرانسش را زیر عنوان "تأریخ آشفته و جنجالی هواداران حقوق زن در افغانستان و ایران" به زبان فرانسوی ایراد کرد، این سخنرانی به صورت

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

کامل حاوی تأریخ مختصر تلاش های آزادی خواهانهٔ زنان دو کشور نامبرده و خطوط برجستهٔ رویداد های نهضت آزادی زن در افغانستان و ایران را به توضیح گرفته بود که با دقت زیاد فراز و نشیب تلاش های زنان و بعضاً سرکوب و به عقب کشانی جریان آزادی زنان را در آن دو مملکت شرح میداد.

کایرا او کرول محصل در رشتهٔ فلسفه، زبان و ادبیات آکسفرود نیز سخنرانی اش را که تهیه کرده بود به زبان فرانسوی ایراد نمود.

جناب سید حسین اشراق افغان الاصل استاد و از آگاهان رشتهٔ فلسفه در سخنرانی اش بر نقش فلسفه - به ویژه نقش فلسفهٔ میان فرهنگی - در نقد خشونت و احیای گفت وگوی انسانی تأکید نمود، او با بررسی تأریخی تعامل فرهنگ ها و باز خوانی میراث عقلانی شرق و غرب خاطر نشان ساخت که ریشهٔ جنگ در ناتوانی فهم "دیگری" است و تنها از رهگذر گفت وگو، عقلانیت انتقادی و پذیرش تکثر می توان به صلح پایدار دست یافت. اشراق فلسفه را نیروی اخلاقی و رهایی بخش می داند که در برابر جهل، تعصب وسلطه، از امکان اندیشیدن و زیستن با "دیگری" پاسداری میکند. جناب اشراق سخنرانی اش را به زبان دری ایراد نمود.

لوسی بولی استاد فلسفه سخنرانی دلچسپ و با اهمیتی زیر عنوان نوشتهٔ به یاد ماندنی سیمون دوبوار را به مثابهٔ یک اندیشهٔ بنیادی «تجربهٔ جنگی که رخ داده است» ارائه کرد؛ لوسی فلسفه وسعت وجودی وارزش های اخلاقی و سیاسی را که در این اثر دوبووار مطرح شده بود، زیر تحلیل قرار داد و در بارهٔ رابطهٔ اخلاق و فلسفه موارد مشخصی را ردیف نمود و پیرامون فلسفهٔ " سیمون دوبووار در دوران جنگ جهانی دوم متذکر شد که دوبووار یکی از آن زنانی بود که در زمان جنگ مصدر خدمت به فلسفه گردیده اند زنانی که در گرماگرم نبرد فلسفه را زنده نگه داشتند و بر خلاف ژان پل سارتر – که در انقیاد "من égo" گرفتار بود – دوبووار برون گرا و فراخ می اندشید و اخلاق را در جمع و فراتر از یک "من" نگاه میکرد.

از سخنان حسین دباخی: انکشاف و تحولات گیج کنندهٔ تکنولوژی که باعث ارتقای لامحدود ابزار های جنگی گردیده است این وضعیت قواعد و معاد لات قبلی در بارهٔ توضیح حالت صلح و حالت جنگ را ناتوان و ضعیف نشان میدهد توضیح کاربرد متداوم و هر لحظه یی پهپاد ها مرز میان این دو حالت جنگ و صلح را فرو ریخته است فقدان رعایت اصول بین المللی جنگ و بی اعتبار سازی قواعد و ضوابط حافظ انسانیت هنوز وضعیت را بر خلاف مصونیت انسان و حفظ ارزش های آن تغییر داده است در بارهٔ پهپاد ها و دایمی شدن جنگ و موقعیت جنگ به مثابهٔ یک اتفاق روزمره و متداوم حذف مرز میان صلح و جنگ ، حذف و تضعیف جدی حقوق اساسی انسان در تحولات ابزار های جدید در حوزهٔ جنگ

وظایف فلسفه در دوران جنگ تأمین مصونیت روان و معنویات انسان در برابر آسیب های جنگ خواهد بود، جنگ همزمان که در عمل و فزیک متعرض و مهاجم است به خرد عقلانیت و اندیشگی انسان نیز هجوم می آورد لذا فلسفه اندیشمندان را به مقاومت و دفاع معنوی انسانیت فرا می خواند و بدون حمایت دفاع و مقاومت نمی توان به صلح در حوزهٔ معنوی دست یافت پس هدف نهایی فلسفه در زمان جنگ فراخوانی برای تحقق صلح در عمل و در اندیشه می باشد. بیانیهٔ استاد دباخی به صورت ویدیو کنفرانس از لندن ایراد گردید.

نتیجه اینکه: سخنرانی ها و بیانیه های سخنرانان در سطح عالی و اکادمیک قرار داشت که هم اندیشه ها و آموزه های استادان و دانشمندان قدیم حوزهٔ فلسفه مانند افلاطون، ارسطو و از حوزهٔ شرق از ابن خلدون، امام ذکریای رازی و نیز از فلاسفهٔ دیگرمانند سارتر، سیمون دبووار، فرانتس فانون و دیگران یاد شد.

اندیشیدن به صلح و همدیگرپذیری طرف های درگیر در زمان جنگ گفتمان و مذاکره برای حفظ انسانیت و معنویت آن از ارجحیت های فلسفه در دوران جنگ تشخیص گردید. رعایت اخلاق و ارزش های والای جامعهٔ بشری و عشق و مهر

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکي په ځیر و لولـئ

درمضامین اساسی فلسفه در دوران جنگ ردیف شد. مقاومت فلسفه و استدلال و مدلل گردانی رویه ها در زمان جنگ که پیشگامان آن سیمون وی و سیمون دوبووار بوده اند، به صورت درشت خاطر نشان گردید. برنقش فلسفۀ میان فرهنگی در نقد خشونت و احیای گفت وگوی انسانی تأکید به عمل آمد، موقعیت و جایگاه فلسفه در مذاهب مبارک اسلامی به معرفی گرفته شد. بنابر تحول وانکشاف ابزار های جنگی ضرورت باز تعریف حالت جنگ و حالت صلح به عنوان یک موضوع پژوهشی مطرح گردید. به این ترتیب شرکت کننده گان در مجلس دستاورد کنفرانس را رویهمرفته خوب و مفید یافتند

در اخیر کنسرت جالبی از سوی محصلان رشتۀ فلسفه اجرا گردید که پارچه ها، اشعار و سروده ها همه به جنگ و بربادی های که به دنبال دارد و مقاومت انسان ها در امتناع از شرکت در جنگ های انسان خوار، محافظت از انسان و خردورزی اش پیام روشن در سروده ها شنیده و درک می گردید که رعایت تاپیک کنفرانس را در کنسرت به وضاحت متبارز می ساخت. برای کنسرت آهنگ های نفی جنگ و بحران و نفی اختلال در اندیشیدن و تفکر آدم و ترویج عقلانیت برگزیده شده بود که خیلی ها مورد توجه و دلچسپی حاضرین قرار گرفت.

پایان

آر شیف:مطالب نشر شدۀ آقای ف، هیرمند

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دليکني د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولـئ